

Anmälan mot Kriminalvården, anstalten Västervik Norra, om ifrågasatt kamerabevakning vid kroppsbesiktning i samband med att intagna skrivs in i anstalten m.m.

Anmälan

I en anmälan som kom in till JO den 11 mars 2019 förde AA fram klagomål mot Kriminalvården, anstalten Västervik Norra, och personal där. Han uppgav i huvudsak följande.

I samband med att han skulle skrivas in i anstalten blev han tvingad att klä av sig naken framför en kamera. När han sa att han inte ville det sa tjänstemannen i en hård och bestämd ton att han i sådant fall skulle bli placerad i isolering. Samma tjänsteman tappade också bort samtliga de personliga tillhörigheter som han hade med sig till anstalten förutom en vinterjacka. Han vill ha skadestånd för att han tvingades till den förnedring det innebar att klä av sig framför en kamera. Han vill även ha ersättning för de förlorade ägodelarna.

Utredning

Inledningsvis inhämtades vissa muntliga uppgifter från Kriminalvården och Kriminalvårdens beslut den 26 mars 2019 i fråga om ersättning för personliga tillhörigheter.

Anmälan remitterades därefter till Kriminalvården för yttrande. I sitt remissvar anförde Kriminalvården, Region Öst, genom tf. regionchefen, följande:

Uppgifter om sakförhållandena har hämtats in från BB, kriminalvårdschef för VO Västervik vari anstalten Västervik Norra ingår. Genom utredningen har sammanfattningsvis följande framkommit.

Omständigheter i ärendet

AA ankom till anstalten Västervik Norra, som har säkerhetsklass 2 (1-3), med transport den 28 februari i år. Av placeringsunderlaget framgick att det förelåg en oklar missbruksproblematik avseende narkotika. Inskrivning genomfördes i anstalten. Vid inskrivningen anmodades AA att klä av sig så att inskrivningspersonalen kunde genomföra en ytlig kroppsbesiktning av honom. AA anmodades vidare att lämna urinprov och att ta på sin anstalts kläder. Personal som medverkade vid inskrivningen har ingen minnesbild av att någon tjänsteman

ska ha uttalat *"klä av dig naken [...] annars blir det isol"*. Personalen upplyste däremot AA om att det var nödvändigt att han följde personalens anvisningar för att inskrivningen skulle kunna slutföras för att AA sedan, som avsett, skulle gå ut på normalavdelning.

Av daganteckning i det klientadministrativa systemet, KVR, den 28 februari framgår att information om GDPR lämnades vid ankomsten. Kriminalvården har ett nationellt framtaget material för att informera klienter om hur personuppgifter hanteras inom myndigheten. Anstalten använder det materialet vid inskrivning.

Anstalten hanterar inskrivningar såväl vid egen inställelse som efter transport. Vid inpassering i anstalten är tydligt skyltat att kamerabevakning förekommer i anstalten. Enligt kriminalvårdschefen är inskrivningsmiljön en plats där det återkommande finns risk för att våldsamma och hotfulla situationer uppstår. Det finns en kamera monterad i inskrivningsrummet. Denna är konstant påslagen och bildupptagning sker varaktigt. En operatör i det arbetslag som bemannar anstaltens bevakningscentral har tillgång till materialet i realtid. Ytterligare en operatör och vakthavande befäl kan aktivt söka sig till den operatörsskärmen. Bilden visas i ett litet format på skärmen om inte operatören aktivt väljer att förstora den. Materialet sparas på en server i maximalt tio dagar innan det raderas automatiskt. Det är endast kriminalvårdschefen som avgör om en särskild granskning av inspelat material ska ske.

Kriminalvårdschefen har nu bestämt att då ytlig kroppsbesiktning i samband med inskrivning ska äga rum, ska sådan i möjlig mån genomföras i utrymme som inte upptas av den aktuella kamerans synfält.

Anstalten har upprättat dokumentation över vilka tillhörigheter som mottagits för förvaring när AA ankom till anstalten. AA har den 8 mars inkommit med ersättningsanspråk avseende personliga tillhörigheter som han menar har förkommit från anstaltens förråd. Anstalten har den 26 mars prövat hemställen genom beslut och funnit att det inte finns skäl att utge ersättning för nämnda tillhörigheter. AA har begärt omprövning av anstaltens beslut. Hans begäran om omprövning handläggs för närvarande vid kriminalvårdens huvudkontor.

Tillämpliga bestämmelser

2 kap. 20 § regeringsformen

1 kap. 4 och 6 §§, 5 kap. 1 och 2 §§ samt 8 kap. 3 och 7 §§ fängelselagen (2010:610) (FäL)

2, 3, 6 samt 15 §§ kamerabevakningslagen (2018:1200)

1 kap. 2, 3 och 5 §§, 2 kap. 1 §, 3 kap. 2, 6 och 8 §§ samt 4 kap. 1 § brottsdatalagen (2018:1177)

1 kap. 1 och 2 §§ samt 2 kap. 1 och 5 §§ lagen (2018:1699) om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område

3 kap. 1-2 §§ skadeståndslagen (1972:207)

9 och 31-33 §§ förvaltningslagen (2017:900)

14, 16 och 23 §§ fängelseförordningen (2010:2010) (FäF)

8 kap. 3 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd om fängelse, FARK Fängelse

Kriminalvårdens bedömning

Av Kriminalvårdens arbetsordning följer bl.a. att medarbetare inom Kriminalvården ska iaktta objektivitet, saktighet och opartiskhet samt i övrigt agera utifrån den statliga gemensamma värdegrunden och Kriminalvårdens egen värdegrund. Medarbetare ska bemöta klienter sakligt och korrekt och i sin yrkesutövning uppträda respektfullt, hänsynsfullt och stabilt samt med självbehärskning och integritet.

Personal som medverkade vid inskrivningen av AA har ingen minnesbild av att man skulle ha uttalat att AA kunde komma att placeras i avskildhet. Personalen har i stället sökt klargöra för AA vilka obligatoriska åtgärder som skulle genomföras vid inskrivningen.

Genomförandet av visitationer och kroppsbesiktningar utgör en viktig del i Kriminalvårdens arbete med att tillse att miljön för intagna och personal är drogfri och säker. Den som ska tas in i anstalt ska kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål när han eller hon kommer till anstalten, om det inte är uppenbart obehövt. Det har enligt Region Östs mening varit nödvändigt att genomföra dessa åtgärder vid inskrivningen av AA.

Inskrivning kan ske när som helst på dygnet. Tillfällen då intagna anmodas att byta om inför personal eller att underkasta sig visitation eller kroppsbesiktning, är sådana där det finns en risk för att konflikter uppstår. Anstalten har också redovisat att inskrivningsmiljön är en riskfylld plats där hot- och våldsincidenter kan uppstå. Kamerabevakning sker för att trygga säkerheten för närvarande personal och utgör därtill ett skydd för den intagne mot otillbörlig behandling. Region Östs uppfattning är att den aktuella kamerabevakningen av lokalen utgör ett sådant berättigat ändamål som avses i kamerabevakningslagen. Intagna som ska skrivas in i anstalten upplyses genom skyltning om att kamerabevakning sker i anstalten.

Region Öst konstaterar att det av kamerabevakningslagen också följer att fysiska personer ska skyddas mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten. Av fängelselagen följer vidare att en kontroll- och tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att den minst ingripande åtgärden ska användas. Anstalten har tydligt begränsat hur lång tid som det inspelade materialet bevaras och vilka tjänstemän som har tillgång till materialet. Region Öst bedömer att åtgärderna är rimliga. Region Öst noterar därtill att kriminalvårdschefen nu har bestämt att yttlig kroppsbesiktning i samband med inskrivning så långt möjligt ska ske i utrymme som inte upptas av kamera. Denna åtgärd bidrar ytterligare till att värna om den personliga integriteten för intagen som blir föremål för sådan åtgärd.

Anstalten har upprättat dokumentation över vilka personliga tillhörigheter som omhändertagits från AA vid ankomst till anstalten. Anstalten har vidare inom skälig tid fattat beslut gällande det ersättningsanspråk som han inkommit med till myndigheten. AA har begärt omprövning av beslutet och ärendet handläggs för närvarande vid Kriminalvårdens huvudkontor.

AA gavs tillfälle att kommentera remissvaret.

Kriminalvårdens beslut om omprövning av beslutet den 26 mars 2019 i fråga om ersättning för personliga tillhörigheter inhämtades.

Rättslig reglering

Enligt 1 kap. 4 § fängelselagen (2010:610) ska varje intagen bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet. I 1 kap. 6 § samma lag anges att verkställigheten inte får innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av denna lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. Av bestämmelsen framgår även att en kontroll- eller tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden och att om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Den som ska tas in i en anstalt ska enligt 8 kap. 3 § fängelselagen kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål när han eller hon kommer till anstalten, om det inte är uppenbart obehövt. Med vissa föreskrivna undantag får kroppsvisitation eller kroppsbesiktning inte utföras eller bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska, se 7 §.

Vid kroppsvisitation eller kroppsbesiktning ska den som kontrolleras visas all den hänsyn som omständigheterna medger. Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning ska, om möjligt, utföras i närvaro av en annan person än den som genomför kontrollen. Kroppsbesiktning ska, förutom när saliv-, svett- och hårprov lämnas, utföras med beaktande av så stor enskildhet som omständigheterna medger och, om möjligt, i ett enskilt utrymme. Detta anges i 23 § fängelseförordningen (2010:2010).

Enligt 2 § kamerabevakningslagen (2018:1200) är syftet med lagen att tillgodose behovet av kamerabevakning för berättigade ändamål och att skydda fysiska personer mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten vid sådan bevakning. I 6 § samma lag anges att det utöver vad som föreskrivs i den lagen gäller 1. EU:s dataskyddsförordning, lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen och andra föreskrifter som kompletterar dataskyddsförordningen, 2. brottsdatalagen (2018:1177), föreskrifter som har meddelats i anslutning till den lagen och andra föreskrifter som genomför EU:s dataskyddsdirektiv, och 3. föreskrifter om sådan behandling av personuppgifter som inte omfattas av dataskyddsförordningens eller brottsdatalagens tillämpningsområde.

Av 15 § kamerabevakningslagen framgår att upplysning om kamerabevakning ska lämnas genom tydlig skyltning eller på något annat verksamt sätt och att det ska lämnas en särskild upplysning om ljud kan avlyssnas eller tas upp vid bevakningen. Vidare upplyses att bestämmelser om rätten till information om den personuppgiftsbehandling som kamerabevakningen innebär finns i EU:s dataskyddsförordning och andra föreskrifter som anges i 6 §.

Brottsdatalagen (2018:1177) gäller vid behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, samt vid behandling av personuppgifter som en behörig myndighet utför i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet (1 kap. 2 §). Om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från brottsdatalagen, tillämpas den bestämmelsen (1 kap. 5 §).

Av brottsdatalagen framgår vidare följande. Personuppgifter får enligt 2 kap. 3 § behandlas bara för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål.

Om det ändamål som personuppgifterna behandlas för inte framgår av sammanhanget eller på annat sätt, ska det tydliggöras genom en särskild upplysning. Enligt 2 kap. 6 § ska personuppgifter behandlas författningsenligt och på ett korrekt sätt. Personuppgifter som behandlas ska vara adekvata och relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen. Fler personuppgifter får inte behandlas än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen. Det framgår av 2 kap. 8 §. Av 2 kap. 17 § första stycket följer att personuppgifter inte får behandlas under längre tid än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med behandlingen. Vidare anges i 3 kap. 6 § att den personuppgiftsansvarige ska se till att tillgången till personuppgifter begränsas till vad var och en behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter. I 4 kap. 1 § föreskrivs en skyldighet för den personuppgiftsansvarige att göra viss angiven allmän information tillgänglig för den registrerade.

Lagen (2018:1699) om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område gäller utöver brottsdatalagen när någon av myndigheterna inom kriminalvården i egenskap av behörig myndighet enligt den lagen behandlar personuppgifter i syfte att verkställa häktning eller straffrättsliga påföljder eller biträda en annan behörig myndighet när den utför uppgifter för ett syfte som anges i 1 kap. 2 § brottsdatalagen (1 kap. 1 § lagen om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område).

Enligt 2 kap. 1 § i samma lag får personuppgifter behandlas om det är nödvändigt för att en myndighet som nämns i 1 kap. 1 § ska kunna utföra följande uppgifter:

1. verkställa häktning eller straffrättsliga påföljder,
2. förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet i samband med sådan verkställighet som anges i 1,
3. biträda andra myndigheter när de fullgör uppgifter för ett syfte som anges i 1 kap. 2 § brottsdatalagen, eller
4. fullgöra förpliktelser som följer av internationella åtaganden.

I 2 kap. 5 § första stycket lagen om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område anges att personuppgifter som behandlas automatiserat inte får behandlas längre än tio år efter det att den senaste påföljden eller åtgärden avseende den registrerade helt har verkställts eller upphört.

Bedömning

De klagomål som AA har framfört aktualiserar frågan om Kriminalvården, anstalten Västervik Norra, har agerat felaktigt genom att använda kamerabevakning när intagna genomgår ytlig kroppsbesiktning i samband med inskrivning.

JO har tidigare, då äldre lagstiftning var tillämplig, uttalat att en kroppsvisitation där en intagen tvingas klä av sig naken är en så pass känslig situation att

det krävs mycket starka skäl för att godta kameraövervakning av åtgärden (JO:s beslut den 10 september 2013, dnr 6743-2012).

I ett beslut den 16 mars 2018, också det med tillämpning av äldre lagstiftning, har JO gjort uttalanden beträffande kameraövervakning i ett utrymme där de intagna bytte kläder och kroppsbesiktigades inför besök i en anstalt (JO 2018/19 s. 201). JO uttalade bl.a. att det som Kriminalvården anförde som syfte med kameraövervakningen – skydd för personalens säkerhet och skydd för de intagna mot otillbörlig behandling – utgjorde berättigade ändamål för övervakningen. Vidare fann inte JO skäl att ifrågasätta Kriminalvårdens bedömning att intresset av att övervakning sker vägde över den enskildes intresse av att inte bli övervakad. JO beaktade därvid kamerans placering, den begränsade tid som inspelat material sparades samt att endast ett fåtal personer hade tillträde till den bevakningscentral där bildskärmen fanns.

Kamerabevakningslagen trädde i kraft den 1 augusti 2018. Som framgått av den tidigare redogörelsen syftar den lagen till att tillgodose behovet av kamera-bevakning för berättigade ändamål och att skydda fysiska personer mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten vid sådan bevakning, dvs. till en lämplig och rimlig avvägning mellan behovet av kamerabevakning och skyddet av enskildas personliga integritet. Någon närmare reglering av under vilka förutsättningar kamerabevakning får ske av utrymmen som allmänheten inte har tillträde till innehåller lagen däremot inte.

Vid kamerabevakning ska tillämpliga regler om behandling av personuppgifter iakttas. För Kriminalvårdens kamerabevakning då en person ska tas in i anstalt är det främst reglerna i lagen om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område och brottsdatalagen som aktualiseras. Av dessa regler följer, som tidigare redovisats, att personuppgifter får behandlas om det är nödvändigt för att Kriminalvården ska kunna fullgöra sin uppgift att verkställa straffrättsliga påföljder eller för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet i samband med sådan verkställighet.

Kriminalvården har anført att inskrivningsmiljön är en riskfylld plats där hot- och våldsincidenter kan uppstå samt att kamerabevakning sker där för att trygga säkerheten för närvarande personal och dessutom utgör ett skydd för den intagne mot otillbörlig behandling. Det framgår också av remissvaret att antalet personer som har tillgång till det inspelade materialet är begränsat och att materialet sparas i maximalt 10 dagar, samt att information om behandling av personuppgifter och upplysning om kamerabevakning lämnas. Mot den nu angivna bakgrunden finner jag inte anledning att ifrågasätta att kamerabevakningen har varit nödvändig och förenlig med gällande regelverk. Det saknas därmed skäl att rikta kritik mot anstalten för att kamerabevakning har använts vid kroppsbesiktning av AA.

Jag vill emellertid påminna om JO:s tidigare uttalande att regeln som anger att en kroppsbesiktning som huvudregel inte får bevittnas av någon av motsatt kön bör gälla även när personer tar del av en kroppsbesiktning digitalt, dvs. via en monitor (se JO 2018/19 s. 201).

Vidare vill jag framhålla att det är mycket angeläget att intagnas personliga integritet värnas i så stor utsträckning som möjligt. Om kamerabevakning inte är nödvändig ska den inte användas. Jag ser därför positivt på att anstalten numera har beslutat att i möjligaste mån genomföra kroppsbesiktningar i samband med inskrivning i ett utrymme där kamerabevakning inte sker.

När det gäller personalens bemötande vid inskrivningen har Kriminalvården tillbakavisat AA:s påståenden. Uppgift står alltså mot uppgift. Jag bedömer inte att ytterligare utredningsåtgärder skulle leda till någon annan slutsats, utan konstaterar att utredningen inte ger stöd för någon kritik i denna del.

AA har också klagat på att Kriminalvården har tappat bort hans personliga tillhörigheter. Av Kriminalvårdens ersättningsbeslut, som varit föremål för omprövning utan ändring, framgår att AA:s tillhörigheter har förväxlats med en annan intagens och att kioskvaror tillhörande AA har försvunnit under tid då anstalten Västervik Norra ansvarade för dem. Detta kan anstalten inte undgå kritik för. Gällande de övriga tillhörigheter som AA:s klagomål avser har det inte framkommit att Kriminalvården skulle vara ansvarig för att de förkommit.

Det är inte JO:s uppgift att pröva frågor om skadestånd och jag uttalar mig därför inte i den frågan.

Ärendet avslutas.